

Paweł Czechowski

ZMIANY LICZEBNOŚCI KŁASKAWKI *SAXICOLA RUBICOLA* W DOLINIE ODRY KOŁO ZIELONEJ GÓRY W LATACH 1996-2010

**Changes in population size of the Stonechat *Saxicola rubicola*
in the River Odra valley near Zielona Góra in the years 1996-2010**

ABSTRAKT: Praca opisuje zmiany liczebności kłaskawki *Saxicola rubicola* w dolinie Odry koło Zielonej Góry w woj. lubuskim. Porównano dane zebrane w dwóch okresach: w latach 1996-2000 i 2008-2010. W okresie pierwszym wykryto 6 stanowisk kłaskawki, w okresie drugim 33 stanowiska. Na przestrzeni 15 lat nastąpił ponad 5-krotny wzrost liczebności. W czasie tym zauważono przenikanie kłaskawki w głąb doliny Odry oraz zasiedlanie nowych środowisk (wał rzeki, przesuszone trzcinowiska, łąki).

SŁOWA KLUCZOWE: kłaskawka, zmiany liczebności, dolina Odry, Zielona Góra

ABSTRACT: This paper describes the changes in population size of the Stonechat *Saxicola rubicola* in the River Odra valley near Zielona Góra in Lubuskie Province. Data collected during two research periods of 1996-2000 and 2008-2010 was compared. In the first period 6 locations of Stonechat were found against 33 locations found in the second period. There was a fivefold increase in population size within 15 years. Throughout that time the Stonechat was observed to have penetrated into the depths of the river Odra valley and to have settled in new habitats (river embankments, dried reed growths, meadows).

KEY WORDS: Stonechat, changes in population size, river Odra valley, Zielona Góra

Wstęp

Kłaskawka jest nielicznym lub średnio licznym gatunkiem występującym głównie w południowej Polsce (Kuźniak i Walasz 2007). Jest gatunkiem o wzrastającej liczebności i rozszerza obszar występowania w kierunku północnym (Kuźniak i Lorek 1999, Kuźniak i Walasz 2007, Ławicki 2006, Neubauer et al. 2001). Podobnie ekspansję gatunku na przełomie lat 1990. i 2000. odnotowano w województwie lubuskim (Czechowski et al. 2006). Pierwsze stanowiska w dolinie Odry wykryto w roku 1996 (Czechowski et

al. 2002). Od tamtej pory następuje ciągły wzrost liczebności. Celem niniejszej pracy jest przedstawienie zmian i wzrostu liczebności kłaskawki w dolinie Odry koło Zielonej Góry na przestrzeni ostatnich 15 lat.

Teren badań, materiał i metody

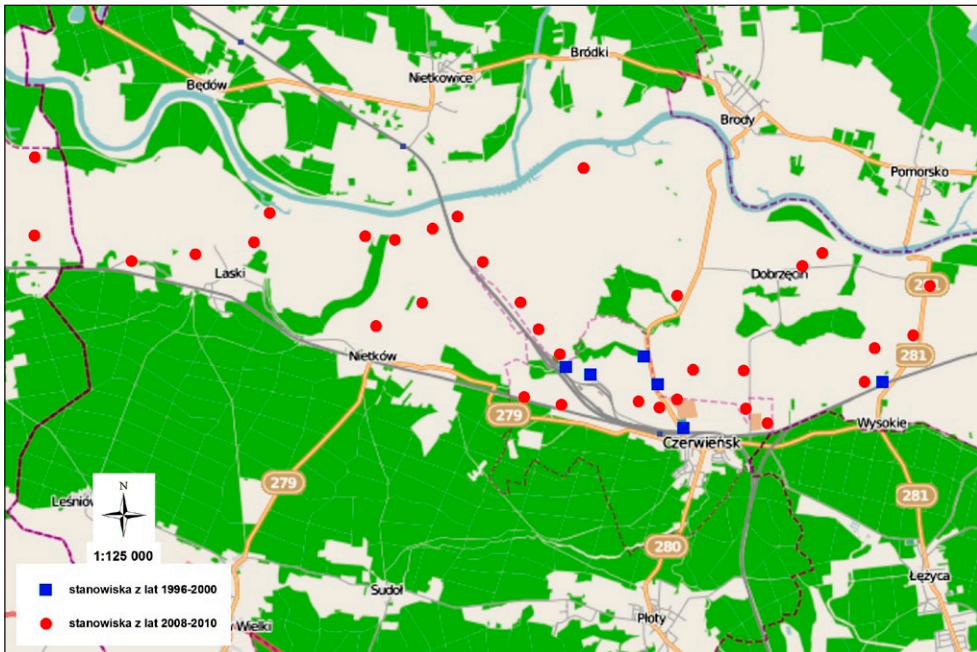
Obserwacje prowadzono na około 25 km odcinku doliny Odry, wyłącznie na lewym brzegu doliny między miejscowościami Pomorsko a Radnica (ryc. 1). Obszar badań, o powierzchni około 55 km², leży na terenie

powiatów zielonogórskiego i krośnieńskiego w województwie lubuskim. Fizjograficznie znajduje się w makroregionie Pradolina Warciańsko-Odrzańska, w mezoregionie Dolina Środkowej Odry (Kondracki 1988). Opisujący odcinek charakteryzuje się niewielką lesistością. Zadrzewienia znajdują się głównie w międzywalu. Na całym odcinku znajdują się różnej wielkości zadrzewienia wśród łąk i pól. Tereny położone poza wałami zajęte są głównie przez pola uprawne i ugory oraz w mniejszym stopniu przez łąki. Północną granicę badań stanowiła rzeka Odra, południową natomiast naturalne zbocze – Wał Zielonogórski. Na terenie badań znajdują się następujące miejscowości: Wysokie, Czerwieńsk, Nietków i Laski, dodatkowo wewnątrz powierzchni znajdują się trzy osady (Boryń, Piaśnica, Dobrzęcin).

W pracy wykorzystano dane zebrane w dwóch okresach: lata 1996-2000 – obserwa-

cje w ramach opracowywania awifauny doliny Odry (Czechowski et al. 2002) oraz ponownie w latach 2008-2010 – obserwacje nastawione na wykrywanie stanowisk kłaskawki. W drugim okresie od kwietnia do czerwca sprawdzono wszystkie znane stanowiska kłaskawki z lat wcześniejszych oraz skontrolowano pozostałe obszary odpowiadające wymaganiom gatunku: okolice wszystkich miejscowości, tereny otwarte (łąki, pola i nieużytki), torowiska i pobocza dróg. W kolejnych latach okresu 2008-2010 potwierdzano znalezione w poprzednim roku stanowiska i wyszukiwano nowe. Wykryte stanowiska nanoszono na mapy w skali 1:25000.

Za potencjalną parę lęgową uznawano obserwacje rodzin, pary ptaków oraz co najmniej dwukrotne stwierdzenie śpiewającego samca. W obu okresach skontrolowano te same obszary przy podobnym nakładzie czasu i metodzie wykrywania ptaków.

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk kłaskawki *Saxicola rubicola* w dolinie Odry koło Zielonej Góry w dwóch okresach badawczych: lata 1996-2000 (stanowiska zaznaczone na niebiesko) i 2008-2010 (stanowiska zaznaczone na czerwono).

Fig. 1. Distribution of Stonechat *Saxicola rubicola* localities in the River Odra valley near Zielona Góra during two research periods: 1996-2000 (marked blue) and 2008-2010 (marked red).

Wyniki

Liczebność i rozmieszczenie

Na omawianym obszarze w latach 1996-2000 stwierdzono 6 stanowisk kłaskawki z pojedynczymi parami. Stanowiska zlokalizowane były głównie w okolicach Czerwieńska na skraju doliny. Zajmowane siedliska to w 50% torowiska kolejowe, kolejne 50% stanowiły pobocza dróg.

W latach 2008-2010 na tym samym obszarze stwierdzono 33 stanowiska kłaskawki, rozmieszczone prawie na całym odcinku (ryc. 1). Najwięcej par zlokalizowano ponownie w okolicach Czerwieńska. Pojedyncze pary wykryto także z dala od znajdujących się na odcinku miejscowości.

Zasiedlane środowiska

Do najczęściej zasiedlanych środowisk należały: pobocza dróg (9 stanowisk, 27,3%

stanowisk), okolice torowisk (7; 21,2%), rozległe nieużytki, pola (6; 18,2%), wał przeciwpowodziowy (3; 9,1%), luźne przesuszone trzcinowiska (fot. 1) (3; 9,1%), tereny ruderalne – skład drewna, teren jednostki wojskowej (3; 9,1%), łąka (2; 6,0%).

Dyskusja

Do połowy lat 1990. kłaskawkę w granicach obecnego woj. lubuskiego stwierdzono tylko trzykrotnie (Dyrzcz et al. 1991, Jermaček et al. 1995, Czechowski et al. 2006). W drugiej połowie lat 1990. nowe stanowiska wykryto w dolinie Odry koło Zielonej Góry i Nowej Soli oraz w okolicach Lubuska (Czechowski et al. 2002, 2006). W tym samym czasie pojedyncze ptaki widywano w północnej części województwa, w okolicach Debrznicy (Czechowski 2002), a pewny

Fot. 1. Stanowisko kłaskawki *Saxicola rubicola* w trzcinowisku przy wale rzeki Odry w okolicy Lasek (fot. P. Czechowski).

Photo. 1. Locality of Stonechat *Saxicola rubicola* in reed growths at the embankment of the River Odra near Laski (photo by P. Czechowski).

łęg potwierdzono w roku 1999 koło Torzymia (Chłopek 2000).

W dolinie Odry w okolicach Zielonej Góry pierwsze stanowiska stwierdzono w 1996 roku na terenie lokomotywowni w Czerwieńsku (Czechowski et al. 2002). W kolejnych latach wykrywano nowe stanowiska w okolicach miejscowości zlokalizowanych w dolinie Odry lub na jej skrajach. Najwięcej par przybywało koło Czerwieńska, w okolicach którego znajdują się siedliska odpowiadające kłaskawce (liczne torowiska, pobocza dróg i tereny ruderalne). Kolejne pojedyncze pary przenikały w pobliże innych miejscowości: Wysokie, Nietków, Laski, Pomorsko. W następnych latach kłaskawki obserwowano coraz bardziej w głębi doliny i pierwsze pary gniazdowały z dala od miejscowości. Zajmowały także odmienne siedliska: wał przeciwpowodziowy, przesuszone trzcinowiska na łąkach czy łąki.

Na przestrzeni 15 lat obserwacji odnotowano ponad 5-krotny wzrost liczebności kłaskawki z 6 do 33 par. Opisywany wzrost nie dotyczy tylko doliny Odry w okolicach Zielonej Góry. Wiele nowych stanowisk wykryto również w innych miejscach doliny Odry w woj. lubuskim. Każdego roku nowe pary widywane są w okolicach Bytomia Odrz., Nowej Soli, Krosna Odrz., Cybinki i Słubic (Czechowski i Bocheński 2006, dane własne). Wiele stanowisk związanych jest z obwałowaniem Odry, ponadto wiele par gniazduje na łąkach w dolinie rzeki (dane własne).

Zajmowane siedliska są podobne jak w całym woj. lubuskim, gdzie największy udział stanowiły pobocza dróg, torowiska i inne tereny ruderalne oraz nieużytki i pola uprawne (Czechowski et al. 2006). Potwierdziło się także dalsze zajmowanie łąk.

Opisywane zjawisko potwierdza dalszą ekspansję gatunku i obrazuje zajmowanie nowych siedlisk. Jest to zbieżne z sytuacją gatunku w całym kraju, przenikaniem gatunku na północ, co potwierdziło wielu autorów z różnych stron Polski (Janiszewski et al. 1991, Kleinschmidt 1996, Kuźniak i Lorek 1999, Neubauer et al. 2001, Cenian i Sikora 2003, Janiszewski et al. 2004, Ławicki 2006). Wzrost liczebności kłaskawki notowany był także w innych krajach europejskich (Hordowski 2006 i autorzy tam cytowani).

Jako przyczynę wzrostu liczebności kłaskawki i jej ekspansji podaje się ciepłe zimy, które obniżają śmiertelność na zimowiskach oraz wydłużają okres skutecznego rozmnażania (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Jako czynnik odpowiedzialny za wzrost liczebności podaje się także globalne ocieplenie oraz czynniki wewnątrzpopulacyjne (Hordowski 2006). Ponadto szybkie zwiększanie zasięgu u opisywanego gatunku może być związane ze zmianą preferencji siedliskowych. Gatunek przestał być związany z wyżynami i podgórzami jak dawniej, dodatkowo na niżu zasiedla większe spektrum biotopów (Kuczyński i Chylarecki 2012).

LITERATURA

- CENIAN Z., SIKORA A. 2003. Awifauna doliny rzeki Pasłęki. Not. Orn. 44: 161-177.
- CHŁOPEK K. 2000. Łęg kłaskawki *Saxicola torquata* koło Torzymia na Ziemi Lubuskiej. Przegl. Przyr. 11: 94.
- CZECHOWSKI P. 2002. Rzadkie ptaki obserwowane w okolicach Gądkowa Wielkiego (Ziemia Lubuska). Przegl. Przyr. 13: 125-129.
- CZECHOWSKI P., RUBACHA S., WĄSICKI A., BOCHEŃSKI M., JĘDRO G., KAJZER Z., SIDELINK M. 2002. Awifauna łęgowa środkowego odcinka doliny Odry. Not. Orn. 43: 163-176.
- CZECHOWSKI P., BOCHEŃSKI M. 2006. Ptaki okolic Cybinki. In: JERZAK L. (Ed.). Fauna doliny Odry okolic Cybinki. Lubuskie Prace Przyrodnicze 1, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra: 77-107.

- CZECHOWSKI P., BOCHEŃSKI M., JĘDRO G., RUBACHA S. 2006. Liczebność, rozmieszczenie i ekspansja kłaskawki *Saxicola rubicola* w województwie lubuskim w latach 1995-2006. *Przegl. Przyr.* 17, 3-4: 69-75.
- JANISZEWSKI T., MARKOWSKI J., MICHALAK P., WOJCIECHOWSKI Z., HEJDUK J. 1991. Rzadkie gatunki ptaków stwierdzone w środkowej Polsce. II. *Not. Orn.* 32: 117-124.
- JANISZEWSKI T., WOJCIECHOWSKI Z., PĘDZIWIŁK A. 2004. Rozmieszczenie i liczebność dzierlatki *Galerida cristata* i kłaskawki *Saxicola torquata* w Łodzi w latach 1994-2002. *Not. Orn.* 45: 49-54.
- JERMACZEK A., CZWAŁGA T., JERMACZEK D., KRZYŚKÓW T., RUDAWSKI W., STAŃKO R. 1995. Ptaki Ziemi Lubuskiej: monografia faunistyczna. Wyd. Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- KLEINSCHMIDT L. 1996. Łęgi kłaskawki (*Saxicola torquata*) na łąkach Warkalskich pod Olsztynem. *Not. Orn.* 37: 151-152.
- KUCZYŃSKI L., CHYLARECKI P. 2012. Atlas pospolitych ptaków lęgowych Polski. Rozmieszczenie, wybiórczość siedliskowa i trendy. GIOŚ, Warszawa.
- KONDRACKI J. 1988. Geografia fizyczna Polski. Warszawa.
- KUŹNIAK S., LOREK G. 1999. Rozprzestrzenianie się i wzrost liczebności kłaskawki *Saxicola torquata* w Wielkopolsce. Abstrakt 17. Zjazdu PTZool. w Słupsku: 171-172.
- KUŹNIAK S., WALASZ K. 2007. Kłaskawka *Saxicola rubicola*. In: SIKORA A., ROHDE Z., GROMADZKI M., NEUBAAUER G., CHYLARECKI P. (Eds.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań: 364-365.
- ŁAWICKI Ł. 2006. Ekspansja i wzrost liczebności kłaskawki *Saxicola rubicola* na Pomorzu Zachodnim. *Not. Orn.* 47: 196-199.
- NEUBAUER G., BRAUZE T., LAMENTOWICZ M. 2001. Występowanie kłaskawki *Saxicola torquata* w Kotlinie Toruńskiej i Płockiej w latach 1990-2000. *Przegl. Przyr.* 12: 151-155.

Summary

The paper describes the changes in population size of the Stonechat *Saxicola rubicola* in the River Odra valley near Zielona Góra, from Pomorsko (comm. Brody) to Radnica (comm. Krosno Odrz) in Lubuskie Province. Data collected during two research periods was compared: 1996-2000 and 2008-2010. In the first period merely 6 Stonechat pairs were reported against 32 pairs in the second period. There was an over fivefold increase in population size within 15 years. Throughout that time the Stonechat was observed to have spread into the depths of the river Odra valley and to have penetrated into new habitats (river embankments, dried reed growths, meadows). In the first research period a half of the locations were related to railway tracks while the other half to road shoulders. The most frequently used habitats in the second period were again road shoulders (28.1%), followed by railway tracks (21.9%) and vast wastelands and fields (18.8%). The Stonechat population growth observed therein coincides with the countrywide situation of the species where a continuous expansion, especially into new territories towards the north of the country, is recorded.

Adres autora:

Paweł Czechowski
Instytut Turystyki i Rekreacji PWSZ
w Sulechowie,
ul. Armii Krajowej 51, 66-100 Sulechów
e-mail: paczech@wp.pl